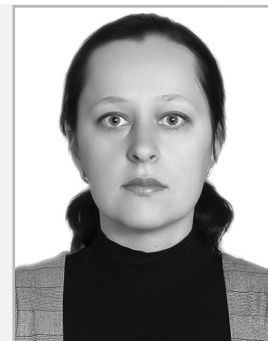

УДК 658.5.012.1:330.88

Н. М. Волосніковакандидат економічних наук, доцент кафедри загальної економічної теорії, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Україна
volosnikova@ukr.net

ВПЛИВ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ НА ВИЗНАЧЕННЯ ВЕКТОРУ ІНТЕГРОВАНОЇ ЛОГІСТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. У статті розглянуто проблеми функціонування інституційної інфраструктури підтримки інтегрованої логістичної процесів. Виявлено причини невизначеності напрямку руху вектора логістичної процесів на підприємстві. Запропоновано пріоритетні шляхи інституційного забезпечення підтримки інтегрованої логістичної процесів.

Ключові слова: інституційне середовище, інтегрована логістична процесів, інституційна інфраструктура.

Н. Н. Волосникова

кандидат экономических наук, доцент кафедры общей экономической теории, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», Украина

ВЛИЯНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКИ НА ОПРЕДЕЛЕНИЕ ВЕКТОРА ИНТЕГРИРОВАННОЙ ЛОГИСТИЗАЦИИ ПРОЦЕССОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы функционирования институциональной инфраструктуры поддержки интегрированной логистики процессов. Выявлены причины неопределенности в направлении движения вектора логистики процессов на предприятии. Предложены приоритетные направления институционального обеспечения поддержки интегрированной логистики процессов.

Ключевые слова: институциональная среда, интегрированная логистика процессов, институциональная инфраструктура.

Nataliya Volosnikova

Ph.D. in Economics, Associate Professor, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Ukraine

IMPACT OF INSTITUTIONAL SUPPORT ON DEFINING OF AN INTEGRATED LOGISTIC VECTOR DIRECTION AT ENTERPRISES

Abstract. The processes of institutional dynamics are currently poorly understood in Ukrainian business environment. However, despite the increased interest in these issues, logistics still lacks reasoned systematization of the composition and structure in socio-economic institutions of real economies. Virtually no research of institutional factors impact on the formation and development of an integrated logistical mechanism at enterprises were performed.

The aim of the article is to study the impact of the institutional environment and institutional factors on the direction of development and control of integrated business processes logistics.

Institutional infrastructure support an integrated logistics processes can be considered as matching system that defines the vector of logistics processes in the company and consists of a large number of interrelated elements, each of which can be presented as a separate institutional system. The theory of institutional infrastructure to support integrated logistics process contains a set of methodological approaches and methods that allow building of institutional systems models, using achievements of various sciences.

Lack of deep scientific research conceptual framework and systematic methodology to ensure the effectiveness of the institutional infrastructure to support integrated logistics processes grounds the need to find further ways and mechanisms to enhance the formation of modern infrastructural support of the integrated logistics processes that will reduce the transaction costs associated with logistics processes at enterprises.

The priorities of institutional support for logistics integrated processes should include: creation and improvement of the regulatory framework, institutional structure formation to maintain market conditions for effective interaction between agents of logistics integrated processes.

Key words: institutional environment; integrated logistics processes; institutional infrastructure.

JEL Classification: M11, M40

Постановка проблеми. Значення інститутів для соціально-економічного розвитку давно усвідомлено економістами-теоретиками, а останніми роками стало очевидним і для економістів-практиків. Водночас, процеси інституційної динаміки наразі є недостатньо вивченими, як з теоретичної, так і з емпіричної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло завдань і методів їх вирішення, пов'язаних із дослідженням загальних проблем інституційної теорії в умовах ринкової трансформації, знайшло відображення в наукових роботах багатьох вітчизняних учених, серед яких: С. Архієреєв, І. Буляєв, Г. Козаченко, І. Коропецький. У Росії розробкою зазначеної проблематики займаються В. Радаєв (V. Radayev), В. Тамбовцев (V. Tambovtsev), А. Олейник (A. Oleynik), А. Шаститко (A. Shastitko). Вагомий внесок у розвиток інвестиційної теорії зробили зарубіжні вчені, як-

от: Х. Демсітц (H. Demssitts), Р. Коуз (R. Coase), Д. Норт (D. North), О. Уільямсон (O. Williamson) та ін.

Проблеми логістичної діяльності в умовах розвинутої ринкової і трансформаційної економіки широко досліджуються як вітчизняними науковцями: В. Амітан, Л. Балабанова, М. Дороніна, Є. Крикавський, Р. Ларіна, В. Ніколайчук, О. Тридід, Н. Чухрай, О. Шубін, так і закордонними науковцями, серед яких Б. Анікін (B. Anikin), Д. Бауерсокс (D. Bauersoks), Дж. Бушер (J. Bucher), А. Гаджинський (A. Hadzhynskiy), Д. Клосс (D. Kloss), Л. Міротін (L. Mirotin), А. Семененко (A. Semenenko), В. Сергєєв (V. Sergeev), Дж. Хескетт (J. Heskett) та ін.

Однак незважаючи на підвищений інтерес до проблем логістичної, досі бракує аргументованої систематизації складу, структури і базових соціально-економічних інститутів у реальних економічних системах. Практично від-

сутні наукові дослідження впливу інституційних факторів на формування і розвиток механізму інтегрованої логістичної процесів на підприємствах.

Необхідністю розробки й застосування теоретичних положень інституційної теорії у практиці інтегрованої логістичної процесів пояснюється актуальність обраної теми статті.

Метою статті є дослідження впливу інституційного середовища та інституційних чинників на напрям розвитку і регулювання інтегрованої логістичної процесів на підприємствах.

Теоретичну та методологічну основу дослідження складають фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці й методичні розробки провідних учених у галузі логістики.

Основні результати дослідження. Інституційна форма забезпечення підтримки інтегрованої логістичної процесів (ІЛП) передбачає створення відповідних нормативно-правових засад та інститутів.

На думку О. В. Алейникова, «чим вище рівень розвитку інституціоналізації взаємин бізнесу і влади в концепті гарантій від націоналізації власності або її перерозподілу залежно від зміни правлячих еліт, тим вище національна зорієнтованість бізнесу на внутрішні інвестиції, конкурентоспроможність, ефективне управління власністю; конвертацію фінансового капіталу в розвиток людських ресурсів» [1].

Отже, ефективна взаємодія держави з інтегрованою логістичною процесів на підприємствах неможлива без формування ефективного інституційного середовища, за допомогою якого держава впливає як на напрям логістичної процесів, так і на поведінку інших агентів, які, зі свого боку, також справляють вплив на ці процеси.

Із теоретико-концептуальної схеми механізму управління взаємозв'язком держави із ІЛП на підприємствах в умовах ринкової економіки (рис. 1) випливає, що система державного регулювання і підтримки ІЛП повинна базуватися на механізмах зворотного зв'язку. Це дозволяє швидко та своєчасно реагувати на динамічні зміни як інституційного середовища, так і корпоративної логістики.

Відповідно до термінології, розробленої Д. Нортом (D. North) і Л. Девісом (L. Devis), інституційне середовище складається з основоположних політичних, соціальних та юридичних правил, які утворюють базис для виробництва, обміну, розподілу і споживання. Інституційні угоди – це договори між агентами, що визначають способи кооперації та координації [2].

Інституційне середовище взаємодії держави з інтегрованою логістичною процесів на підприємствах являє собою сукупність формальних та неформальних норм і правил, що координують господарську діяльність суб'єктів, а також забезпечують функціонування їх механізмів і структур (рис. 2) [3]. Слід зазначити, що інституційна модель, забезпечуючи оптимальну взаємодію інтегрованої логістичної процесів на підприємствах з іншими агентами, визначає якість цих процесів і рівень пов'язаних з ними трансакційних витрат.

Якщо виходити із теорії власності Р. Коуза (R. Coase), в основі якої лежить принцип розподілу повноважень між різними економічними агентами, та з позиції інституційного підходу, то інтегровані логістичні процеси на підприємствах слід розглядати як комплексну мережу довгострокових двосторонніх контрактів між економічними агентами, що переслідують свої інтереси згідно із розподіленими між ними реальними повноваженнями. До того ж у деяких випадках відносини будуються не тільки на формальних, а й на неформальних правилах.

Під інститутами розуміють сукупність правил і норм, у тому числі механізмів їх реалізації, за допомогою яких структуруються та спрощуються відносини і взаємозв'язки між агентами та організаціями [5, с. 17]. У системі інститутів Д. Норт (D. North) виділяє три головні складові: а) неформальні обмеження, що є результатом взаємодії між агентами; б) формальні обмеження; в) механізм примусу для забезпечення дотримання правил.

Формальні інститути та механізми їх захисту встановлюються і підтримуються свідомо силою держави. Вони визначаються відповідною ієрархією: правила вищого порядку змінити складніше, ніж правила нижчого порядку.

Із розвитком суспільства можливі зміни як формальних, так і неформальних правил, тобто інститутів, а також способів примусу до виконання правил і обмежень. Зміни як формальних правил, так і механізмів, що забезпечують їх дотримання, вимагають витрат ресурсів. Але неформальні правила на відміну від формальних змінюються впродовж тривалого періоду часу. У результаті зіткнення нових та старих, формальних і неформальних правил можливі різні варіанти виникнення нових

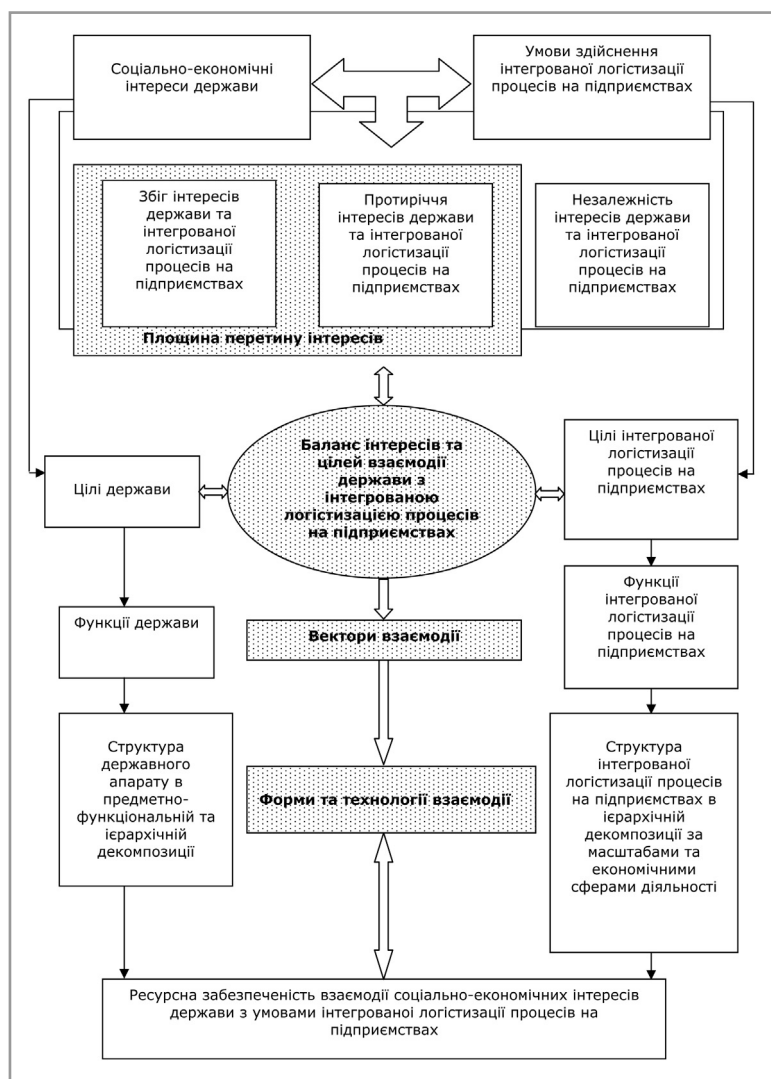

Рис. 1. Теоретико-концептуальна схема механізму управління взаємодією держави з інтегрованою логістичною процесами на підприємствах
Джерело: Розроблено автором на основі [4]

інститутів: нових формальних правил, старих формальних правил, старих неформальних правил, нових неформальних правил [6, с. 17].

Адаптаційна ефективність ІЛП на підприємствах означає здатність функціонувати й розвиватися в мінливому інституційному середовищі. Існують такі шляхи підвищення адаптаційної ефективності [7]:

1. Створення зон стабільності шляхом горизонтальної та вертикальної інтеграції, яка може здійснюватися або через укладання довгострокових контрактів, або через обмін пакетами акцій. Для процесів інтегрованої логістики укладення довгострокових контрактів як із постачальниками, підрядниками, так і з потенційними споживачами своїх товарів чи послуг може сприяти створенню міцних ділових довгострокових відносин, що зменшить вірогідність опортуністичної поведінки економічних партнерів. Інший ефект від довгострокових контрактів – зниження транзакційних витрат, пов'язаних із пошуком ділових партнерів.

2. Оцінка та прогнозування інституційного середовища прямого і непрямого впливу. Для ІЛП неможливість формування власного ефективного інституційного середовища змушує підприємства докладати зусиль для того, аби правильно орієнтуватися в умовах, що змінюються, виділяти свій сегмент ринку і координувати поведінку на цьому сегменті.

3. Розподіл ризику за допомогою диверсифікації діяльності, укладання багатосторонніх договорів і передачі ризику страховій компанії. Для логістики процесів можливо використання таких способів розподілу ризику, як диверсифікація діяльності й передача ризику страховій компанії. Відтак відбувається перерозподіл сукупності повноважень економічних агентів відповідно до отримуваних порівняльних переваг з точки зору їх можливої реалізації.

4. Система резервів, яка залежить від характеристик інституційного середовища. Створення резервів сприяє зниженню ризику зриву впровадження програми логістики процесів за рахунок власних коштів, зосереджених на підприємстві. Рівень та форми цих резервів залежать від особливостей ІЛП на підприємствах і способів зменшення рівня невизначеності.

5. Активна ринкова позиція.

6. Самовдосконалення внутрішнього середовища ІЛП, для яких підприємство виступає як елемент зовнішнього середовища.

7. Пошук гаранта, здатного знизити ступінь невизначеності у ході взаємодії з агентами. Поліпшення інституційного середовища зазвичай спричинює зменшення загальної невизначеності та ризиків ІЛП на підприємствах.

Для формування багатокритеріального механізму інтегрованої логістики процесів на підприємствах доцільно, на наш погляд, використовувати методи і залежності, що застосовуються в кінематичних дослідженнях рухів [8].

Рух будь-якого об'єкта в кінематиці вивчають відносно деякого тіла (тіло відліку) і з ним пов'язують так звану систему відліку (осі x, y, z), за допомогою якої визначають положення рухомого об'єкта відносно тіла відліку в різні проміжки часу.

У рамках інституційного підходу, ІЛП на підприємстві можна розглядати як транзакції (подібні до фізичної системи відліку), що здійснюють вибір між контрактними відносинами з метою економії транзакційних витрат, пов'язаних із логістизацією, тобто йдеться про напрям

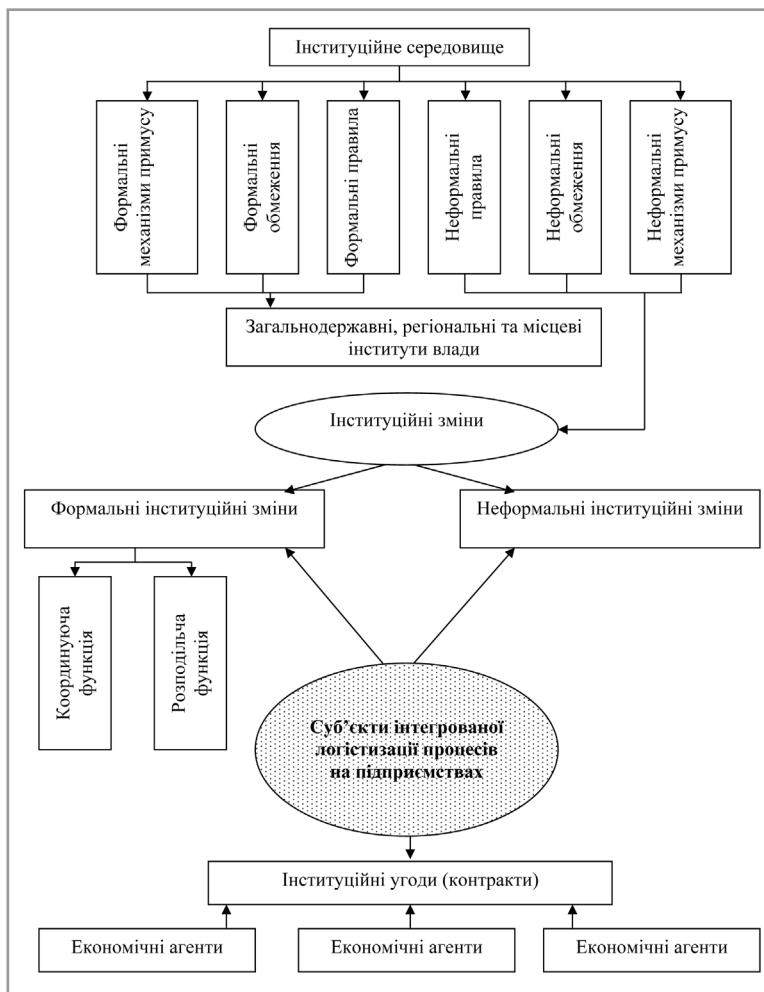

Рис. 2. Інституційне середовище взаємодії суб'єктів інтегрованої логістики процесів на підприємствах

Джерело: Розроблено автором на основі [3]

руху вектору ІЛП на підприємствах. Якщо вибір системи відліку в кінематиці довільний і залежить від цілей дослідження, то логістизація процесів є ядром взаємодії зовнішнього середовища прямого й непрямого впливу.

Рух розглянутого об'єкта в кінематиці вважається відомим, коли відомі рівняння руху (або графіки, таблиці), що дозволяє визначити положення цього об'єкта відносно системи відліку в будь-який момент часу.

Основне завдання кінематики полягає у встановленні за допомогою тих чи інших математичних методів, способів руху крапок або тіл (тобто відносно впливу інституційних факторів на формування і розвиток механізму ІЛП на підприємствах це є напрям вектору чи векторів ІЛП на підприємствах) та визначенні на основі рівнянь їх рухів відповідних кінематичних характеристик руху (траєкторія, швидкість і прискорення рухомих крапок, кутова швидкість та кутові прискорення тіл, що обертаються, тощо). Для формулювання завдання руху точки використовують один із нижченазваних способів:

а) траєкторний – застосовується, коли відома траєкторія крапки відносно вибраної системи відліку (тобто відомий напрям вектору чи векторів ІЛП на підприємствах відносно здійснених транзакцій);

б) координатний – передбачає, що положення точки відносно системи відліку визначається будь-якими трьома координатами, наприклад прямокутними декартовими x, y, z , а закон руху задається такими рівняннями $x=f1(t), y=f2(t), z=f3(t)$. Вилучивши із наведених рівнянь час t , можна знайти траєкторію точки. За координатним способом напрям вектору (чи векторів) ІЛП на підприємстві

емствах обчислюється відносно інституційного середовища, здійснених трансакцій за час t тощо;

в) векторний – за якого положення крапки відносно системи відліку визначається її радіус-вектором r , проведеним від початку відліку до рухомої точки, а закон руху задається векторним рівнянням $r=r(t)$. На практиці вектор (або вектори) ІЛП на підприємствах досить складно описати математично, проте у цьому напрямі слід накопичувати науковий апарат.

Однією із найважливіших причин невизначеності напряму руху векторів ІЛП на підприємствах є неефективність його інституційного забезпечення і, перш за все, відсутність сучасної інфраструктури, яку слід ототожнювати з інституційною інфраструктурою підтримки інтегрованої логістизації.

Інституційна інфраструктура підтримки ІЛП – це сукупність державних, недержавних, громадських та інших організацій, що здійснюють регулювання процесів логістизації, надають різні послуги, необхідні для її розвитку і забезпечують середовище й умови для нормального протікання таких процесів. Створення інституційної інфраструктури підтримки ІЛП на підприємстві повинно сформувати і забезпечити їх виробничо-технологічну, кредитно-фінансову, інформаційну та правову підтримку.

Використовуючи категоріальний апарат сили Коріоліса (*Coriolis*) як одну із сил інерції, що існує в неінерційній системі відліку через обертання та закони інерції, що виявляється в разі руху в напрямі під кутом до осі обертання [10, с. 8; 11, с. 8], інституційну інфраструктуру підтримки ІЛП на підприємствах, що задає напрям векторам логістизації процесів, можна розглядати як подібну до коріолісового прискорення. Це означає, що неефективність інституційної інфраструктури підтримки ІЛП становить одну із причин неефективної інтегрованої логістизації процесів на підприємствах. Окреслений катагенез спричинює появу і вплив «сили Коріоліса» на ІЛП на підприємствах.

Спираючись на загальну теорію систем, автором якої є Л. Берталанфі (*L. Bertalanffy*) [9, с. 23–82], теорію розвитку ІЛП можна трактувати у широкому та вузькому розумінні.

У широкому сенсі теорія розвитку ІЛП – це природничо-наукова конкретизація загальної теорії розвитку, а саме матеріалістичної діалектики. У рамках цієї теорії мають бути об'єднані основні положення про розгортання інтегрованої логістизації, розроблені в різних галузях наукового знання. Більш вузьке розуміння теорії розвитку передбачає побудову математичних моделей конкретної логістизації на підприємствах.

Інституційну інфраструктуру підтримки ІЛП можна вважати комбінаційною системою, що задає вектор (або вектори) логістизації процесів на підприємстві та складається із великої кількості взаємопов'язаних елементів, кожен із яких може бути представлений у вигляді окремої інституційної системи. Теорія розвитку інституційної інфраструктури підтримки ІЛП містить сукупність методологічних підходів і методів, що дозволяє будувати моделі розвитку інституційних систем, використовуючи досягнення різних наук.

Висновки. Відсутність глибоких наукових розробок концептуальних основ та системної методології забезпечення ефективності інституційної інфраструктури підтрим-

ки ІЛП викликає необхідність подальшого пошуку шляхів і механізмів активізації формування сучасної інфраструктури підтримки ІЛП, що дозволить знизити трансакційні витрати, пов'язані із логістизацією процесів на підприємствах.

Пріоритетними напрямками інституційного забезпечення підтримки ІЛП повинні бути: створення і вдосконалення нормативної правової бази, формування інституційної структури ринку та інституційних умов для ефективної взаємодії між агентами інтегрованої логістизації процесів на підприємствах.

Література

1. Алейников А. В. Институциональный анализ национального бизнеса как предмет исследования и практическая проблема российской политики / А. В. Алейников // Вестник МГОУ. Серия «Философские науки». – 2007. – № 2. – С. 118–127.
2. Davis L. Institutional Change and American Economic Growth / L. Davis, D. North. – Cambridge, 1971. – 102 p.
3. Маликов Р. И. Институциональный подход к анализу неформального взаимодействия властных и предпринимательских структур / Р. И. Маликов, К. Е. Гришин // Вестник МАРТИТ : научный журнал. – 2010. – № 25(47). – С. 105–109.
4. Никитаева А. Ю. Институциональные аспекты управления взаимодействия государства и бизнеса / А. Ю. Никитаева. – Ростов н/Д : Изд-во ЦВВР, 2007. – 112 с.
5. Норт Д. Институты, институциональные изменения функционирования экономики / Д. Норт. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 245 с.
6. Нуреев Р. Неинституциональная методология / Р. Нуреев // Вопросы экономики. – 2002. – № 8. – С. 124–128.
7. Шаститко А. Е. Новая теория фирмы / А. Е. Шаститко. – М. : ТЕИС, 1996. – 266 с.
8. Сивухин Д. В. Общий курс физики : в 5 т. Том I. Механика / Д. В. Сивухин. – М. : ФИЗМАТЛИТ; Изд-во МФТИ, 2005. – 560 с.
9. Берталанфи Л. Общая теория систем – критический обзор / Л. Берталанфи ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1969. – 176 с.
10. Christopher M. Graney Coriolis effect, two centuries before Coriolis / M. Christopher // Physics Today. – 2011. – Vol. 64. – No 8. – P. 8.
11. Lopez-Mariscal M. Further Coriolis correlation considerations / M. Lopez-Mariscal // Physics Today. – 2012. – Vol. 65. – P. 8. – DOI:10.1063/PT.3.1764

Стаття надійшла до редакції 16.03.2013

References

1. Aleynikov, A (2007). Institutional analysis of national business as a subject of research and practical problem of Russian politics. *Bulletin of MGOU, a series of «Philosophical Science»*, 12, 118-127 (in Rus.).
2. Davis, L. (1971). *Institutional Change and American Economic Growth*. Cambridge.
3. Malikov, R., & Grishin, R. (2010). Institutional approach to the analysis of informal interaction of power and business structures. *Bulletin of MARTIT*, 25(47), 105-109 (in Rus.).
4. Nikitaeva, A (2007). *Institutional aspects of interaction between government and business*. Rostov na Donu: Publishing House TSVVR (in Rus.).
5. North, D. (1997). *Institutions, Institutional Change of the Economy*. Moscow: Economic Foundation of the book «Beginning» (in Rus.).
6. Nureyev, R. (2002). Neoinstitutional methodology. *Problems of Economics*, 108, 124-128 (in Rus.).
7. Shastitko, A. *New Theory of the Firm* (1996). Moscow: TEIS (in Rus.).
8. Sivukhin, D. (2005). *General Course of Physics. Mechanics*. Moscow: Fizmatlit (in Rus.).
9. Bertalanffy, L. (1969). *General systems theory: critical review. Research on general systems theory* (Trans. from Engl.). Moscow: Progress (in Rus.).
10. Christopher, M. (2011). Graney Coriolis effect, two centuries before Coriolis. *Physics Today*, 64(8), 8.
11. Lopez-Mariscal, M. (2012). Further Coriolis correlation considerations. *Physics Today*, 65, 8. DOI:10.1063/PT.3.1764

Received 16.03.2013

Науковий журнал
«Економічний часопис-XXI»
 розміщено на веб-порталі
www.soskin.info/ea/